

DAVOLASH VA PROFILAKTIKA CHORA TADBIRLARINI TAKOMILASHTIRISH

Xayriyeva Muhsina Farxodovna

Buxoro davlat tibbiyot instituti nevrolog. PhD

Annotatsiya: *Ushbu maqolada insultdan keyingi demensiyaning davolash va uning profilaktika chora tadbirlarini takomillashtirish borasida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *insult, demensiya, kognitiv buzilishlar, reabilitasiya.*

Serebrovaskulyar patologiya va ayniqsa ishemik insult muammosi juda dolzarb bo'lib qolmoqda. Dunyo miqyosida 2010 yilda 16,9 million kishi birinchi insultni boshdan kechirgan va 33 millionga yaqin odam insult oqibatlarini bilan yashagan. 2010 yilda O'zbekistonda insult bilan kasallanish 3,27 holatni, o'lim ko'rsatkichi 1000 aholiga 0,96 tani tashkil etdi. Ishemik insultga uchragan bemorlarning taxminan uchdan bir qismi kundalik hayot faoliyatida yordamga muhtoj. Insultdan omon qolganlarning atigi 20 foizi avvalgi ishlariga qaytishga qodir. 2020 yilga kelib, JSST ma'lumotlariga ko'ra, insult butun dunyo bo'ylab nogironlikning eng muhim beshta sabablaridan biri bo'ladi (JSST, 2004). Bu yosh qon tomirlari tendentsiyasini hisobga olgan holda alohida ahamiyatga ega. 1990 yildan 2010 yilgacha bo'lgan davrda yosh va o'rta yoshdagi odamlarda insult soni 25% ga o'sdi. Ya'ni, insultdan keyingi kasalliklar aholining eng mehnatga layoqatli qatlamlarini qamrab oladi. Qon tomiridan keyingi bemorlarda nogironlikning eng jiddiy sabablaridan biri bu kognitiv funktsiyaning buzilishidir. Bir tomondan, ular insultga uchragan bemorlarning aksariyatida kuzatiladi.

kasallikni tiklash imkoniyatiga qaramay, insultga uchragan bemorda kognitiv etishmovchilik barqaror ravishda o'sib boradi. Shu bilan birga, buzilgan funktsiyalarni tiklash imkoniyatiga qaramay, insultga uchragan bemorda kognitiv etishmovchilik barqaror ravishda o'sib borishi juda muhimdir. Buni ko'plab tadqiqotlar natijalari tasdiqlaydi. Agar insultdan 6 oy o'tgach, bemorlarning 45-80 foizida o'rtacha kognitiv pasayish va 10-18 foizida demensiya bo'lsa, keyin insultdan 5 yil o'tgach, demans bilan kasallanish 20-25% ga etadi. Boshqa kuzatuvlarga ko'ra, insultdan keyingi demans kasalligi omon qolgan bemorlarda 30% ga etadi, insultdan 1 yil o'tgach 7% ga, 3 yildan keyin 10% ga va 25 yildan keyin 48% ga oshadi. Eng muhim sohalardan biri Kognitiv tanqislikning rivojlanish xavfini kamaytirish uchun insultning ikkilamchi oldini olish, shu jumladan qon tomir xavf omillarini tuzatish va antiplatelet terapiyasi. Arterial gipertenziya qon tomirlari bilan og'rigan bemorlarda barcha o'rganilgan xavf omillari orasida eng ko'p uchraydi (90% hollarda). PROGRESS tadqiqoti antihipertenziv terapiya paytida kognitiv buzilishlarni rivojlanish xavfini 19% ga va demansni 34% ga kamaytirishni ko'rsatdi. Kardiyak buzilishlarni (aritmialar, yurak etishmovchiligi, yurak-qon tomir kasalliklari), qon glyukoza va lipidlar darajasini, affektiv kasalliklarni, spirtli ichimliklarni iste'mol qilmaslik va chekishni tashlash, muntazam jismoniy va

aqliy faoliyatni tuzatish muhim ahamiyatga ega. Qon tomiridan keyin kognitiv buzilishning chastotasi, zo'ravonligi va rivojlanish xavfining yuqoriligini hisobga olgan holda, Neyroprotektiv ta'sirga ega dorilarni qo'llash maqsadga muvofiq ko'rinadi. Shunday dorilardan biri sitikolin bo'lib, u hujayra membranasining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan fosfatidilxolin biosintezida oraliq metabolit bo'lgan tabiiy endogen birikma bo'lib, ikkita asosiy molekula sitidin va xolindan iborat. Sitikolin hujayra membranasini fosfolipidlarining resintezini kuchaytiradi (membranotrop ta'sir), neyronlar va ularning organellalari, birinchi navbatda mitoxondriya membranasini tiklash va barqarorlashtirishga yordam beradi, glutation darajasini va glutatyon reduktaza faolligini oshiradi, antioksidant tizimlarning faolligini oshiradi. Na⁺/K⁺-ATPazning faolligi va anti-apoptotik ta'sirga ega. Neyroprotektiv ta'sir, shuningdek, glutamat chiqarilishining pasayishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Sitikolin xolinergik uzatishni tiklashga yordam beradigan xolin donori bo'lgan atsetilxolin sintezida bevosita ishtirok etadi. Eksperimental va klinik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, sitikolin miyaning plastisitivligi va neyroreparatsiyasida ishtirok etadi. Sitikolin insultdan keyingi kognitiv buzilishlarning rivojlanishini kechiktirishi va demans rivojlanishini kechiktirishi mumkin. Ishemik insult bilan og'rigan bemorlar uchun tanlangan dori sitikolin bo'lib, u qon tomir kognitiv buzilishlarga qarshi samarali va yaxshi muhosaba qilinadi. sitikolin miyaning plastisitivligi va neyroreparatsiyasida ishtirok etadi. Sitikolin insultdan keyingi kognitiv buzilishlarning rivojlanishini kechiktirishi va demans rivojlanishini kechiktirishi mumkin. Ishemik insult bilan og'rigan bemorlar uchun tanlangan dori sitikolin bo'lib, u qon tomir kognitiv buzilishlarga qarshi samarali va yaxshi muhosaba qilinadi. sitikolin miyaning plastisitivligi va neyroreparatsiyasida ishtirok etadi. Sitikolin insultdan keyingi kognitiv buzilishlarning rivojlanishini kechiktirishi va demans rivojlanishini kechiktirishi mumkin. Ishemik insult bilan og'rigan bemorlar uchun tanlangan dori sitikolin bo'lib, u qon tomir kognitiv buzilishlarga qarshi samarali va yaxshi muhosaba qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Стаховская Л.В., Клочихина О.А., Богатырева М.Д., Коваленко В.В. Эпидемиология инсульта в России по результатам территориальнопопуляционного регистра (2009–2010). Журнал неврологии и психиатрии им. С.С. Косакова, 2013, 5: 4-10.
2. Гусев Е.И., Мартынов М.Ю., Камчатнов П.Р. Ишемический инсульт. Современное состояние проблемы. Доктор.ру, 2013, 5(83): 2-7. 4. Feigin VL, Forouzanfar MH, Krishnamurthi R et al. Global and regional burden of stroke in 1990–2010: findings from the Global Burden of Disease Study 2010. Lancet, 2013, 382: 1–12.
3. Shernazarov F., Tohirova J., Jalalova D. Types of hemorrhagic diseases, changes in newboens, their early diagnosis //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. D5. – С. 16- 22.

4. Tohirova J., Shernazarov F. Atherosclerosis: causes, symptoms, diagnosis, treatment and prevention //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. D5. – С. 7-12.